

ПРОФЕСІЙНА МОБІЛЬНІСТЬ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ У ПРОЦЕСІ ВЗАЄМОДІЇ З МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

Чусова О. М.

У статті обґрунтовано сутність поняття "професійна мобільність" та необхідність формування професійної мобільності соціального педагога у взаємодії з молодшими школярами девіантної поведінки.

Ключові слова: професійна мобільність, мобільність соціального педагога, молодші школярі, девіантна поведінка.

В статті обосновано сутність поняття "профессиональная мобильность" и необходимость формирования профессиональной мобильности социального педагога во взаимодействии с младшими школьниками девиантного поведения.

Ключевые слова: профессиональная мобильность, мобильность социального педагога, младшие школьники, девиантное поведение.

The author of the article substantiates the essence of the notion "professional mobility" and the necessity of forming professional mobility of social educators in interaction with junior schoolchildren with deviant behavior
Key words: professional mobility, mobility of social educator, junior schoolchildren, deviant behavior.

Актуальність дослідження. Українська вища школа переживає період інтеграції в європейський освітній простір. Приєднання України до Болонської декларації передбачає підвищення мобільності студентів та педагогів. Актуальність формування мобільної та конкурентоспроможної особистості полягає у тому, що у всіх сферах діяльності все більшого значення набувають такі якості, як мобільне реагування на нові фактори, самостійність та оперативність у прийнятті рішень, готовність швидко адаптуватися до нових умов праці, які визначають професійну мобільність особистості.

Навчання на компетентнісній основі забезпечує гнучкість професійної освіти та формування професійно мобільного майбутнього соціального педагога. Актуальність проблематики мобільності соціальних педагогів у процесі взаємодії з молодшими школярами девіантної поведінки виходить із необхідності впровадження інноваційних, професійно орієнтованих педагогічних технологій та недостатньою психолого-педагогічною і методичною підготовкою частини соціальних педагогів; необхідністю цілеспрямованого формування професійної мобільності та відсутністю відповідного науково-методичного забезпечення.

Загальна постановка проблеми. Предметом наукової рефлексії автора даної статті є виявлення сутності професійної мобільності соціального педагога під час взаємодії з молодшими школярами девіантної поведінки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування професійної мобільності майбутніх фахівців цікавить науковців з різних галузей досліджень, оскільки категорія "професійна мобільність" знаходиться на межі різних наук: філософії, соціології, економіки, психології і педагогіки. Філософський підхід до проблеми формування професійної мобільності характеризують праці Е. Дюркгейма, М. Вебера, в яких науковці розкривають сутність феномену "мобільність" крізь призму законів діалектики [1, с. 130–149]. Економіка досліджує мобільність з позиції характеру перебігу процесів мобільності, педагогіка – проблеми формування індивідуальної мобільності кожної людини, сутнісних характеристик мобільності як якості особистості. У психології професійна мобільність визначається як механізм соціальної адаптації, що дозволяє особистості управляти своєю професійною поведінкою.

Науковою розробкою різних аспектів проблеми мобільності займалися в у кадровому менеджменті, юриспруденції, акмеології. Це такі відомі закордонні і вітчизняні вчені, як П. Сорокін, Р. Мертон, Т. Парсонс (теорії стратифікації і структурний функціоналізм); П. Штомпка, Е. Гідденс (теорія соціальних змін); Д. Мід, П. Блау, Д. Хоманс (символічний інтеракціонізм); А. Хабермас (соціальний прагматизм); Р. Лінтон, Я. Морено (рольові теорії); психологи та акмеологи Л. Виготський, А. Деркач, Н. Кузьміна, І. Семенов, Г. Михайлов, а також фахівці кадрового менеджменту А. Бандурка, В. Соболев, В. Медведєв, А. Шаповалов, В. Кожевников, Л. Гранат.

Мобільність є одним із базових принципів сучасної освітньої політики. Динамізм соціально-економічних перетворень, стрімка інформатизація суспільства зумовлюють зміни освітніх пріоритетів щодо підготовки спеціаліста нового типу – мобільного, компетентного, конкурентоспроможного, що орієнтується у сучасному світі, вільно розпоряджається своєю професійною кваліфікацією та мобільно адаптується до нових умов професійної діяльності.

Базовими дослідженнями професійної мобільності були праці П. Сорокіна, Е. Дюркгейма, М. Вебера, в яких закладений функціональний підхід до аналізу даного феномену як соціального явища. Теоретичними засадами дослідження виступили наукові доробки щодо специфіки професійної праці О.

Абдулліна, Е. Карпової, Н. Кічук, З. Курлянд, Н. Нічкало, О. Оглобліної, А. Семенової, Р. Хмелюк, О. Цокур, Г. Щедровицького. Аналіз проблематики мобільності знаходимо у працях Н. Коваліско, Г. Осипова, Е. Зеєр, І. Дичківської, В. Воронкової, Е. Сайфутдінової, Є. Іванченко, Н. Василенко, П. Сорокіна, Ю. Биченко, Ю. Гурового та Т. Сильвестрова, В. Нефедова, Л. Шевченко, Ф. Гайсін і Ф. Фаїзова, М. Дяченко та Л. Кандибович. Вагомий внесок у розробку теоретичних основ формування професійної мобільності здійснили педагоги-науковці Л. Амірова, А. Ващенко, Л. Горюнова, Є. Іванченко, Б. Ігошев, Н. Кожем'якіна, Л. Меркулова.

Систематизуючи особливості поняття професійної мобільності, можна визначити наступні його аспекти:

– це готовність і здатність до зміни місця роботи, професії, посади, способу життя в цілому (соціологічний підхід);

– психологічна готовність робітника, фахівця до розв'язання широкого кола виробничих завдань, здатність оперативного, швидко перебудовуватися залежно від ситуації, гнучкість поведінки, що виявляється в його здатності вчасно змінювати стратегію або засіб дій відповідно до умов праці, що змінюються (психологічний напрямок);

– якість особистості, яка є необхідною для її успішності в сучасному суспільстві, забезпечує самовизначення, самореалізацію в житті та професії через сформованість ключових компетенцій та ключових кваліфікацій виявляється в діяльності і прагненні особистості змінити не тільки себе, а й своє професійне поле та життєве середовище (педагогічний напрямок).

Ми погоджуємося з думкою С. Вишнякової, що професійна мобільність – здатність і готовність працівника швидко засвоювати технічні засоби, технологічні процеси та нові спеціальності чи зміни в них, це потреба постійно підвищувати свою освіту і кваліфікацію [2, с. 262]. О. Малигіна визначає професійну мобільність як специфічний вид діяльності, у процесі якої формуються та реалізуються здібності людини засвоювати нове у професійній сфері [3, с. 76].

Проте питання формування професійної мобільності майбутніх соціальних педагогів залишається ще недостатньо вивченим.

Мета статті полягає у висвітленні професійної мобільності в контексті підготовки соціальних педагогів до роботи з молодшими школярами девіантної поведінки.

Завдання статті: на основі аналізу наукової літератури визначити сутність професійної мобільності соціальних педагогів у процесі взаємодії з молодшими школярами девіантної поведінки, обґрунтувати необхідність формування мобільності у майбутніх соціальних педагогів.

Виклад основного матеріалу. Професійна підготовка соціального педагога до роботи з молодшими школярами девіантної поведінки передбачає формування у цих спеціалістів цілісної системи стійких характеристик особистості та діяльності соціального педагога: позитивне ставлення до цього напрямку роботи, емпатію, витримку, емоційно-вольову стійкість, енергію, ініціативність, професійно-педагогічне мислення, альтруїзм. Ураховуючи найбільш значущі якості особистості соціального педагога та особливості роботи з девіантними молодшими школярами, необхідно включити до професійних якостей і мобільність, що базується на здатності швидко оцінити педагогічну ситуацію особливостей відхилення в дітей молодшого шкільного віку, на гнучкості взаємовідносин та різноманітності технологічних прийомів професійної діяльності соціального педагога з цією категорією дітей. Рівень мобілізації та активізації вищезазначених умінь та навичок, а також професійно значущих якостей соціального педагога можна вважати показником підготовленості до роботи з молодшими школярами девіантної поведінки.

Підготовленість соціального педагога до такої роботи включає в себе уміння спеціаліста ефективно діяти в процесі взаємодії з цією категорією клієнтів в умовах швидкозмінних реалій життя. Соціальний педагог, працюючи з молодшими школярами девіантної поведінки, повинен володіти оперативною діагностикою, враховувати вид і тип девіацій, швидко орієнтуватися у виборі адекватних форм спілкування з дітьми. В сучасних умовах наявної структури роботи з девіантними дітьми потрібна якісно нова система підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності з молодшими школярами девіантної поведінки.

У професійній діяльності соціального педагога з девіантними молодшими школярами можна виділити важливу мобілізаційну функцію, реалізація якої забезпечує ефективну взаємодію з цією категорією дітей. Мобілізаційна функція характеризується вірою соціального педагога в результативну педагогічну допомогу девіантним молодшим школярам переконанням у необхідності соціально-педагогічної роботи з дітьми та позитивно впливає на результати психофізичного розвитку і поведінки молодших школярів. Соціальний педагог ефективно реалізує розглянуту функцію за наявності відповідних умінь: навички працювати з різноманітною інформацією, здатність аналізувати процеси, що відбуваються в середовищі девіантних дітей, комунікабельність, динамічність, спроможність швидко використовувати свої знання на практиці, у змінених ситуаціях та здатність до самонавчання упродовж усього життя.

Робота соціального педагога з девіантними молодшими школярами має інтегративний зміст і передбачає мобільність, оскільки характеризується виконанням соціальним педагогом різних функцій під час взаємодії з цією категорією дітей: профілактичної, діагностичної, корекційно-розвивальної, соціально-терапевтичної та соціально-правової.

Підготовка майбутніх соціальних педагогів до роботи з молодшими школярами девіантної поведінки може вважатися ефективною лише тоді, коли результатом її буде професійно мобільний соціальний педагог, який не тільки володіє знаннями, а й адекватно використовує їх у відповідних ситуаціях та бере на

себе відповідальність за свою діяльність. Мобільність у діяльності соціального педагога з девіантними дітьми передбачає необхідність вирішення різноманітних життєвих ситуацій та одночасний їх аналіз з власної позиції та основних концепцій девіантології. Вона залежить від підготовленості студентів не до одного виду діяльності із зазначеною категорією дітей, а до їх інтеграції, до створення у разі потреби нових технологічних прийомів та проектування відповідних їм видів діяльності.

Професійну мобільність у соціальних педагогів важливо розвивати, тому що їх професійна діяльність з девіантними молодшими школярами є багатогранною. Це пов'язано з особливостями професійних функцій, сфер професійної діяльності соціальних педагогів із зазначеною категорією дітей (державні та недержавні заклади системи соціального захисту, освіти, охорона здоров'я), соціальних ролей (психотерапевта, конфліктолога, аніматора, помічника, адвоката, посередника), проблем девіантних дітей (конфліктність, агресивність, наркоманія, жебрацтво, тривожність, бездоглядність, дромоманія, делінквентна поведінка). Усі ці аспекти діяльності соціального педагога вимагають наявності гнучкості, ініціативності, рефлексивності, креативності, комунікабельності та відповідальності, які формуються лише під час інноваційної професійної підготовки.

Ми вважаємо, що цілеспрямований розвиток професійної мобільності майбутніх соціальних педагогів можливий, коли процес навчання орієнтований на сприяння становленню особистості, здатної до саморозвитку, та в процесі навчання моделюється реальний досвід мобільного рішення студентами соціально-педагогічних проблем молодших школярів девіантної поведінки. Фактором розвитку соціально-професійної мобільності майбутнього педагога є спеціально збагачене освітнє середовище педагогічного вишу з урахуванням його ціннісно-цільового, змістового, соціального, організаційно-технологічного компонентів. Основними критеріями професійної мобільності педагога у взаємодії з девіантними молодшими школярами є: здатність робити вільний вибір у процесі прийняття і реалізації професійних рішень, наявність мотивації досягнення, готовність до професійного самовдосконалення. Системоутворювальними якостями професійної мобільності соціального педагога у взаємодії з девіантними молодшими школярами виступають загальні професійні якості – соціальна відповідальність, комунікативність, пізнавальна активність – і спеціальні професійні якості – толерантність, креативність, готовність до ризику, рефлексивність, емоційна стабільність.

Однією з ключових фігур освітньої системи повинен стати соціальний педагог як фахівець у девіантології молодшого шкільного віку, що сприяє реалізації полісуб'єктного підходу до вирішення проблематики дітей цієї категорії та реалізує нові динамічні інтегровані моделі соціально-педагогічної діяльності.

Висновки. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у вивченні технологій формування мобільності майбутніх соціальних педагогів при взаємодії з молодшими школярами девіантної поведінки.

Література

1. Вебер М. Наука как призвание и профессия / М. Вебер // Самосознание европейской культуры XX века. – М. : Политиздат, 1991.
2. Вишнякова С. М. Профессиональное образование. Ключевые понятия, термины, актуальная лексика : словарь / С. М. Вишнякова. – М. : НМЦ СПО, 1999. – 538 с.
3. Малыгина О. А. Профессиональная мобильность выпускника технического университета как одна из целей высшего образования / О. А. Малыгина // Наукоемкие технологии. – 2009. – Т. 10, № 7. – С. 73–80